

BADIY TAHLIL ASOSLARINING AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI

Parmonova Rushana

O'zMPU talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17846461>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy ish badiiy tahlil metodlarining nazariy asoslari va ularning badiiy matnni ko'p qatlamli tizim sifatida anglashdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Tadqiqotda struktural-semiotik, lingvopoetik, psixologik, sotsiokultural va komparativ metodlarning mazmuni, ilmiy qo'llanish mexanizmlari va matn talqinidagi funksiyasi yoritiladi. Har bir metodning matnning semantik, estetik va kompozitsion qatlamlarini ochishdagi ilmiy roli ko'rsatilib, kompleks yondashuvning ustunligi ilmiy asoslanadi. Maqola zamonaviy adabiyotshunoslikda metodologik sintezning muhim o'rnini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: Badiiy tahlil, metodlar, struktural-semiotik tahlil, lingvopoetik tahlil, psixologik tahlil, sotsiokultural tahlil, komparativ tahlil, matn qatlamlari, metodologik sintez, adabiyotshunoslik.

Annotation. This article examines the theoretical foundations of literary analysis methods and their significance in understanding a literary work as a multilayered system. It explores the essence, analytical mechanisms, and interpretive functions of structural-semiotic, linguopoetic, psychological, sociocultural, and comparative approaches. The study highlights each method's contribution to revealing semantic, aesthetic, and compositional layers of the text and scientifically substantiates the effectiveness of a complex, multimethod approach. The article emphasizes the importance of methodological synthesis in contemporary literary studies.

Keywords: Literary analysis, methods, structural-semiotic analysis, linguopoetic analysis, psychological analysis, sociocultural analysis, comparative analysis, text layers, methodological synthesis, literary studies.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы методов художественного анализа и их значение в понимании литературного произведения как многослойной системы. Рассматриваются содержание, научные механизмы и интерпретационные функции структуралистско-семиотического, лингвопоэтического, психологического, социокультурного и компаративного подходов. Показано, как каждый метод раскрывает семантические, эстетические и композиционные уровни текста, обоснована эффективность комплексного, многометодного анализа. Работа подчеркивает важность методологического синтеза в современной литературоведческой науке.

Ключевые слова: Художественный анализ, методы, структуралистско-семиотический анализ, лингвопоэтический анализ, психологический анализ, социокультурный анализ, компаративный анализ, уровни текста, методологический синтез, литературоведение.

Badiiy tahlil metodlari asarni ko'p qatlamli tizim sifatida anglashga imkon beruvchi ilmiy yondashuvlar majmui bo'lib, ular matnning semantik, struktural, estetik va kontekstual qatlamlarini kompleks o'rganishni ta'minlaydi. Badiiy tahlilning zamonaviy metodologiyasi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Badiiy tahlil metodlari adabiyotshunoslikning asosiy ilmiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, badiiy asarning mazmun, shakl, estetik konsepsiya va poetik strukturani anglashga xizmat qiladi.

Har bir metod asarni turli nuqtadan yoritadi va matn qatlamlarining chuqur talqinini ta'minlaydi. Zamonaviy adabiyotshunoslikda badiiy tahlilning ko'p metodli, kompleks yondashuvi eng samarali hisoblanadi. 1. Matn markaziy obyekt sifatida

Matnni mustaqil estetika tizimi sifatida o'qish adabiyotshunoslikning asosiy nazariy tamoyillaridan biridir. Bu yondashuvda:

- struktura,
- kompozitsiya,
- obrazlar tizimi,

til birliklarining poetik vazifasi markazga olinadi. Shunday qilib, asar ichidagi ichki mantiqiy bog'liqliklar orqali g'oyaviy-estetik mohiyat aniqlanadi.

2. Struktural-semiotik tahlil

Strukturalizm va semiotika badiiy asarni belgilar tizimi sifatida talqin qiladi. Ushbu metod orqali:

- kodlar,
- ramzlar,
- intertekstual ishoralar,
- matnning yashirin qatlamlari aniqlanadi. Bu yondashuv asar ichidagi ramziy konstruksiyalarni ilmiy asosda ochishga xizmat qiladi.

3. Lingvopoetik tahlil

Til birliklarining badiiy matnda estetik funktsiya bajarishi badiiy tahlilning muhim yo'nalishlaridan biridir. Metodning ilmiy mohiyati:

- so'zlarning semantik kengayishi,
- metafora va ramzlarning ko'chma ma'no tizimi,
- grammatik shakllarning emosional yuklamasi,
- sintaktik konstruksiyalarning ritmik funktsiyasi kabi jihatlarni tahlil qilishdan iborat.

4. Psixologik tahlil

Yozuvchi va personajlar ruhiy olamini o'rganish badiiy matnning mazmun qatlamiga chuqur kirishga imkon beradi. Bu metod:

- personaj motivatsiyasini,
- ichki konfliktini,
- qarorlar mantiqi,
- emosional dinamikani aniqlashga xizmat qiladi. Psixologik yondashuv asarda inson ruhiyatining badiiy modeli qanday qurilganini ko'rsatadi.

5. Sotsiokultural tahlil

Asar o'z davrining madaniy, ijtimoiy, axloqiy kodlarini aks ettiradi. Ushbu metod orqali:

- tarixiy sharoit,
- ijtimoiy munosabatlar,
- davr mentaliteti,
- jamiyatdagi arxetiplar matn talqiniga qo'shiladi. Bu tahlil asarning ijtimoiy mohiyatini keng qamrovda ochib beradi.

6. Komparativ tahlil

Asarni boshqa adabiy namunalarga qiyoslash orqali:

- poetik o'xshashliklar,
- farqlar,

ijodiy ta'sirlar,
adabiy an'analar davomiyligi aniqlanadi. Komparativ metod adabiy jarayonning umumiy qonuniyatlarini ochishga xizmat qiladi.

Ilmiy umumlashma

Badiiy tahlil metodlari bir yo'nalish orqali emas, balki kompleks qo'llanganda samarali bo'ladi. Chunki asarning badiiy mohiyati semantik, stilistik, struktural va sotsiokultural qatlamlar uyg'unligida namoyon bo'ladi. Har bir metod matnning muayyan qatlamini ochadi, ilmiy tahlil esa ana shu qatlamlarning o'zaro chambarchas bog'liqligini aniqlashdan iborat.

Badiiy tahlil metodlari badiiy asarning ko'p qatlamli tabiatini ochish uchun zarur ilmiy vositalardir. Har bir metod matnga o'ziga xos yondashuvni taqdim etadi, biroq ular kompleks qo'llanganda asarning ma'no tizimi to'liq yoritiladi. Matnning lingvopoetik, semiotik, psixologik, sotsiokultural va qiyosiy talqini orqali estetik mohiyat, g'oyaviy mazmun va obrazlar dunyosi keng ilmiy asosda ochib beriladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Imomova, G. Literary-Artistical Synthesis Opportunities. International Journal on Integrated Education, 4(6), 79-85.
2. Imomova, G. HISTORICAL GENESIS OF ARTISTIC SYNTHESIS IN IMAGE SALES.
3. Niyazova, Z. E., & Imomova, G. M. (2021). ISAJON SULTON HIKOYALARIDA MILLIY MADANIYATIMIZ–XALQ OGZAKI IJODIMIZ UNSURLARINING AKSLANISHI. Scientific progress, 2(8), 363-367.
4. Achilov, N. K. "The image of a historical person and its epical interpretation." *JournalNX* 8.05 (2022): 126-132.
5. Achilov, A. N., et al. "Issues to improving the social situation of the population of the republic of Uzbekistan and the qualitative organization of municipal services." *ISJ Theoretical & Applied Science* 5.85 (2020): 708-713.
6. Achilov, Nurbek. "Development of tourism industry: Perspectives and advantages for growth as example in Kazakhstan." *Journal of Tourism & Hospitality* 6.267 (2017): 2167-0269.